

ofantligt grofva jernkanoner vända sina hotande gap mot segelleden.

Vid en mindre vik af Lilla Wärtan, längre i nordvest, ligger *Fiskartorpet*, der Carl XI:s fiskarstuga underhålles. I grannskapet deraf ligger *Skuggan*, som af Gustaf III skänktes åt kanslirådet Edelcrantz och af honom bebyggdes. Den så kallade *I'ggleviken* med sin *källa*, som natten till trefaldighetssöndag hvarje sommar besökes af en mängd stadsboar, ligga mera vestligt. På den vestra stranden af Waldemarsön, eller Djurgården i vidsträcktare mening, som går ända till Älkistan, ligger närmast Roslagstall värdshuset *Albano*, derefter *Krästriket* och längre fram *Frescati*, hvilka utgöra lustställen, som om sommaren bebos af sina egare. Vid *Älkistan*, Djurgårdens nordligaste udde, går ett sund, som skiljer denna från det öfriga fasta landet. Här har Haga-viken eller, som den också kallas, Brunnsviken sitt utlopp i Wärtan. Sedan man kommit öfver bron vid Älkistan, träffar

man vägen till Stocksund, som skiljer Edsviken från Brunnsviken. Till venster ligger *Tivoli*, ett lustställe vid Brunnsviken. Något längre fram i norr, vid Edsviken, ligger

ULRIKSDAL, ett kungligt lustslott. Det hette fordom Jakobsdal och anlades af grefve Jakob DelaGardie i medlet af 1600:talet. Han bodde här med sin grefvinna, den sköna Ebba Brahe. I Carl XI:s tid öfverlemnades det åt enkedrottningen. Rikets ständer beslöto 1823 att förvandla det till invalidhus. I en serskild byggnad derstädes förvaras nu ett betydligt antal gamla rustningar, som fordom funnos på arsenalen i Stockholm. Man ser der solkungaättens och unionsregenternas vapenrustningar. Bland dessa är Christiern Tyrans serskildt märkvärdig för de besynnerliga horn, som pryda hästrustningen. De äldre Vasakonungarnas rustningar äro rikt inlagda med silfver och guld. Deras svärd och värjor jemte skjutgevärd af sällsamma former höra till prydnaderna. Ett

par uppstoppade hästar äro, den ena den springare, som Gustaf Adolf red i slaget vid Lützen, och den andra den som sköts under Gustaf III i Finland. Carl XII:s drabantdräkter med deras väldiga klingor, Gustaf III:s och hans faders prydliga jagtgevär och en dyrbar Turkisk drägt, som Carl X i egen person tog i Polska kriget, äro här bevarade från försakingring. Den krokiga Turkiska sabeln skall vara förgiftad, och skölden är broderad med en osterländsk prydlighet och rikedom.

Gustaf III:s enkedrottning, Sofia Magdalena, vistades på Ulriksdal och afled der 1813.

Ulriksdal eger ypperliga trädgårdar och orangerier. I dess grannskap egde Ryska ambassadören Suchtelen ett landställe, som han förskönat genom blomsterplanteringar, och der han underhöll ett menageri.

Icke långt från Ulriksdal ligger, vid landstället *Sveden*, en kulle, från hvilken man njuter en af de skönaste utsigter. Öfver Brunnsviken, emellan Hagas och

Frescatis uddar, öfver parkerna vid Bellevue ser man Stockholm. På motsatta sidan har man en öfverblick af Edsviken med dess behagliga stränder.

Då vi från Ulriksdal återvända till Stockholm, utefter vestra stranden af Brunnsviken, finne vi vid vägen *Serfva* och *Hagalund*, tvenne värdshus, bekanta genom Bellmans sånger. Derefter komma vi till det mångbesjungna

HAGA. Detta kungliga lustslott utgjorde på 1760:talet ett torp, kalladt *Prest* eller *Prosthagen* och som arrenderades af en lagman Palén, af hvilken konungen köpte husen. En liten landgård, *Haga*, en utjord tillhörig Solna prestbord, och den fordna Braheska egendomen *Brahelund* lades härtill. År 1786 lade Gustaf III grundstenen till ett stort slott, hvaraf endast grundmurarne blefvo färdiga. Några smärre byggnader uppfördes, bland hvilka det så kallade Lilla Slottet ofta beboddes af Gustaf III. Sjelfva parken är vidsträckt och utmärkt skön. Den

prydes af en kiosk, tempel, urnor och anläggningar af flera slag. Genom ett högt berg är sprängd en perpendikulär öppning, som ämnades till ett vattenuppsforingsverk för en stallbyggnad, som skulle uppföras på bergshöjden. Ett corps de garde, som Norrska jägarne i sednare tider fått bebo, är byggt i form af kolossala tält. Under Gustaf IV Adolfs regering uppbyggdes en serskild paviljong för de kungliga barnen.

Midtemot Haga ligger den *Nya kyrkogården*, en både vidsträckt och prydlig anläggning, för hvilken hufvudstaden egentligen har erkebiskop Wallin att tacka. Han hvilar sjelf derstädes. Grefve Wetterstedts grafchor, som nyligen blifvit färdigt, är utmärkt vackert.

Närmast Norrtull ligger *Stallmästaregården*, för Stockholmsboar bekant för sitt värdshus och om vintrarna för de kappkörningar med slädtrafware, som ega rum på den då isbelagda Brunnsviken.

Om man utanför Norrtull från staden

tager vägen åt venster, kommer man förbi *Norrbacka* värdshus till Solna och Carlberg.

SOLNA KYRKA, som har en vacker belägenhet, är en af de äldsta man känner. Hon består egentligen af ett rundt torn, hvilket fornlorskare anse hafva varit ett hedniskt tempel. På dess kyrkogård finnas flera märkvärdiga grafvar och monumenter, bland andra den enkla grästen, som bär Choroëi namn.

CARLBERGS LUSTSLOTT anlades först af Carl IX:s son, riksamiralen Carl Carlsson Gyllenhjelm 1630, och erhöi af honom sitt namn. Grefve Magnus Gabriel Dela Gardie blef dess egare, förskönade och kallade det Magnusberg. Carl XI återtog denna egendom till kronan och gaf den sitt förra namn Carlberg tillbaka. Hans drottning, Ulrika Eleonora, trufdes bäst härstädes. Det angenäma läget, den prydliga trädgården, den vidsträckta djurgården gjorde stället behagligt för henne och hennes barn, så mycket mera, som ko-

nungen icke skänkte hennes känsliga hjerta den kärlek och trefnad, som ett lyckligt äktenskap medför. Hon afled här 1693. Carl XII och Gustaf III tillbragte här flera af sina barnår. År 1792 inrättades Carlbergs lustslott till krigs-akademi. De stora flyglarna blefvo då uppförda till logement för kadetterna, lärosalar, rum för lärarne m. m. I parken är ett tempel uppfördt af tolf Joniska kolonner, hvilket innehåller Carl X:s byst. Ett monument till minne af major Döbeln, som stupade i slaget vid Leipzig 1813, är äfven upprest på en serskild plats.

I Solna skogen, bredvid Carlberg, hafva i sednare tider åtskilliga forskansningar blifvit uppkastade, för att bilda Stockholms försvar. De äro ännu icke fullbordade.

Den så kallade Rörstrandssjön, vid hvilken Carlberg ligger, är med en kanal sammanbunden med Ulfsundafjärden. Den förra viken har sitt namn af *Rörstrands* porslinsbruk, det största i Sverige, belä-

get emellan Carlberg och staden; den sednare af *Ulfunda*, en väl belägen sättesgård med en pryddlig åbyggnad, som ligger vid dess strand. Midtemot Ullsunda, på andra stranden, ligger *Hufvudsta*, der sammansvärjningen emot Gustaf III lär blifvit uppgjord. Ullsundafjärden hänger tillsammans med Mälaren och bildar Kungsholmen till en ö. På Mälarstranden af Kungsholmen ligger

MARIEBERG. På slutet af 1700:talet anlade kaptan-mekanikus Appelqvist ett kanongjuteri derstädes. Det var general Gardell, som här inrättade ett högre läroverk för artillerivetenskapen, enligt Kongl. Maj:ts förordnande åren 1815 och 1816. Marieberg har en utmärkt vacker belägenhet.

På Kungsholmen ligger också vid Mälarstranden det så kallade Jagthvarvet, der åtskilliga slupar för hofvets räkning förvaras.

Nästintill Kungsholmen, bortom Marieberg, ligger tyenne öar, kallade *Hessin-*

garna; försedda med värdshus och besjunga af Bellman.

Midtemot Marieberg ligger *Långholmen*. På denna holme är Södra Korrektionshuset anlagdt. Dess vidsträckta byggnader med celler och arbets-salar begynna dock att redan blifva för trånga för det tillvexande antalet af förbrytare. Åtskilliga fabriker äro föranledda af tillfället att begagna korrektionisternas arbetskrifter. Just i sundet emellan Långholmen och Södermalm ligger *Reimersholm*, hvilken, liksom Långholmen, genom en bro är för-enad med Södermalm. Reimersholm är väl bebyggd och består af ett par trädgårdar med parker. Bortom dessa holmar ligger en trakt, utmärkt för många vackra utsigter och beströdd med täcka landhus, som utgöra sommarställen för hufvudstadens invånare. *Löfholm*, *Charlottental*, *Gröndal* ligga utmed stranden af Liljeholmsviken, som går fram till Hornstull. *Fågelsången*, längre in ibland löfskogen, och *Blommensberg* ligga vid den lilla sjön

Trehörningen. Utåt Mälarstranden ligga *Ekensberg*, *Vinterviken*, *Ornsberg*, *Hägersten*, m. fl. Nära invid Hornstull ligger *Liljeholmen*, ett bekant värdshus. Stranden emellan Liljeholmen och Skanstull utgöres till störta delen af *Årsta* säteris egor. Bortom Skanstull, vid Hammarbysjön, ligger *Hammarby*, äfven ett prydligt säteri. Hammarbysjön förlänger sig till Siklasjön emellan vackra stränder, förbi *Nacka* värdshus, och *Nacka qvarnar* till *Kolbotten*, en liten landgård. Här skiljer ett näs dess vattendrag från *Dufnäs*fladan. Denna fjärd skiljer *Siklaön* från *Värmdön* och sammanhänger genom *Skurusund* med stora segelleden. Stränderna vid *Skurusund* äro branta och skogbeväxta, men erbjuda högst pittoreska utsigter. *Dufnäs* och *Skuru* äro romantiskt belägna. Yttersta spetsen af *Siklaön*, vid segelleden heter *Kungshamn*. Sjövägen derifrån till staden leder förbi *Fjäderholmarna*, *Blockhusudden* och *Hästholmen*. Vid den sednare inskrår sig i *Siklaön* en skön vik,

Gäddviken, vid hvilken några landställen, bland andra *Svindelsvik*, äro prydligt bebyggda. Framom Hästholmen ligger *Bäck bruket*, och ännu närmare staden *Danniken*. På detta sednare ställe är ett betydligt dårhus, hospital och några kvarnar. En egen kyrka är uppbyggd för hospitalet. Detta utgör, jemte underlydande Siklaö, ett eget litet pastorat.

Ungefär en mil från Stockholm, sjövägen vesterut förbi Hessingarna, och landvägen öfver Kungsholmen, ligger

DROTTNINGHOLM på Lofön. Detta lustslott var redan i hedendomens tid kungsgård och hette då *Thorsund*. Drottning Cathrina Jagellonica lät der uppbygga ett stenhus, och konung Johan III besökte det ofta, isynnerhet för den djurgård, som han der höll. Året efter Carl X Gustafs död afbrann det lilla slottet. Enkedrottning Hedvig Eleonora lät på sin egen bekostnad uppföra ett nytt. Den store arkitekten Tessin uppgjorde ritning-n der-till, och det utfördes utan afseende på

kostnad och svårigheter. Hela nejden var lågländig och sumpig; men stenhvalf blefvo anlagda der trädgården nu är, berg sprängdes och kanaler genomskuro de sanka trakterna. Också blef anläggningen lyckad. Sjelfva slottet innehåller en mängd praktfulla och dyrbara rum med en mängd konstskatter, dels målningar, dels marmorbyster och ett kostbart bibliotek. Gustaf III ärfde efter sin mor, drottning Lovisa Ulrika, ett serskildt tycke för Drottningholm. Under hans tid uppfördes de flesta byggnader, som nu bilda liksom en liten stad i slottets grannskap. Slottet omgifves af flera märkvärdiga konstverk. Åtta stora mytologiska grupper, gjutna i brons, äro uppställda på planen framför slottet. De äro af stort värde, förfärdigade i Michel Angelos skola i Florens. men hafva lidit mycket af Jideus åverkan. Åtskilliga hafva remnat af kölden, säger man. Tillika med de fyra sköna vaserna, som äfven pryda slottet, stodo de fordom i de kejserliga trädgårdarne i Prag, tills

de såsom segerbyten från tretioåriga kriget fördes till Sverige. Framför slottet åt sjösidan står en bronsbild af Neptunus. I parken stå några marmorbilder af Castor och Pollux, Pan och Vertumnus, Flora m. fl.

På något afstånd från det kungliga slottet, i en skuggrik del af parken, lät drottning Lovisa Ulrika 1768 bygga det lilla fantastiska *China*. Det är uppfördt i form af en halfcirkel, och fyra små paviljonger höra dertill. Monumenter, torn, spiror, flaggor och klockor, vaser, galleri på taket, allt är i chinesisisk stil, äfvensom inredningen. En mängd chinesisiska dockor äro uppställda på kaminerna. Tallorna föreställa chinesisiska byggnader och dräfter, och miniatyrbilder af chinesisiska pagoder och andra besynnerligheter äro der samlade.

Vid andra ändan af parken ligger *Canton*, en rad af lustställen, der fordom Lovisa Ulrika hade anlagt åtskilliga manufakturier, som upphörde vid hennes död, hvarestefter byggnaderna blifvit upp

lättna till begagnande åt enskilda. I parken finnes också ett så kalladt Göthiskt torn, uppfördt på en höjd.

Ungefär en half tjerding sväg från Canton ligger *Lofö kyrka*. En hög kulle på dess kyrkogård prydes af en obelisk och innehåller stoftet af Gustaf III:s lärare, Klingenshjerna och Dalin.

Närmaste ö intill Lofön kallas Svartsjölandet. Vid Hellesjöviken ligger

SVARTSJÖ slott. Det hade fordom varit munkkloster, men blef af Gustaf I uppbygdt till kungligt slott. Dertill användes byggnadsämnen från *Ringanäs*, ett fylkiskungasäte i grannskapet. Slottet förlänades sedermera till åtskilliga drottningar, men det har numera förfallit, så att det är öde och obebodt. I trädgården står en lind, planterad af konung Gustaf II Adolf. Under densamma är en marmorgrupp uppställd, föreställande honom och Axel Oxenshjerna.

STATISTISKA UPPGIFTER.

Åtskilliga delar af Stockholm, såsom trakterna omkring Nygatorna i staden och vid Clara sjö på norrmalm äro endast några få fot upphöjda öfver vattenytan. Andra trakter, såsom Cathrina och Maria på södermalm, Brunkebergstrakten, Johannis och Adolf Fredrik på norr, ligga 100 till 150 fot högt.

Man uppgifver antalet af hus och tomter i Stockholm till 4,526. Stadens hemmantal utgör $4\frac{1}{2}$, och dess jord 2370 tunnland, af hvilka 81 räknas till staden inom broarna, 118 till Clara, 231 till Kungsholmen, 356 till Adolf Fredrik, 97 till Jakob, $87\frac{1}{2}$ till Johannis, $371\frac{1}{2}$ till Ladugårdslandet, 444 till Cathrina, 544 till Maria och 40 till Skepps- och Kastellholmarna.

Stockholms folkmängd utgjorde år 1839 83,885. Detta antal är så fördeladt på

församlingarna, att Storkyrkoförsamlingens invånare äro 12,662, S:t Claras 10,948, Kungsholms 3,390, Adolf Fredriks 7,080, Jakobs 7,400, Johannis 2,850, Ladugårdslandets 14,280, Cathrinas 13,900 och Marias 11,375. Folkmängden i alla dessa församlingar har under det nu förflytande århundradet årligen förökats, med undantag af Adolf Fredriks och Johannis församlingar, der den aftagit.

Medeltalet af barn, som årligen födas i Stockholm, utgör 2,658, af hvilka 1,082 äro oäkta. Årligen dö 3,884, således omkring 10 om dagen. Folkmängdens tilltagande kan endast tillskrifvas inflyttningarna. Medeltalet af årligen inflyttande utgör 1,632 personer.

Stockholm administreras af en öfverståthållare. Garnisonen utgöres af Lifgardet till häst 400 man, Svea Artilleriregimentet 975, Första och Andra Gardet 1600 man, utom stadens militär-corps och sjöstaten.

SEDER OCH LEFNADSSÄTT.

Stockholms belägenhet är allmänt af bästa män ansedd såsom en af de vackraste i Europa. Af vår verldsdels hufvudstäder anses Constantinopel intaga första rummet i anseende till den naturliga skönheten af sitt läge. Det andra rummet intager Neapel. Det tredje hafva vi sett tillägnas åt Lisabon: men Stockholm, som ingen bestrider det fjerde rummet, tällar likväl med Lisabon om det tredje; och om ett omdöme i detta afseende tillåtes oss, eger Stockholm, med sina mångfaldigt skiftande omgifningar, genomskuret, som det är, af vattendrag på alla sidor, ett bestämdt företräde för det väl vidstäckta, men smutsiga och tornfattiga Lisabon på sina sju kullar vid stranden af Tejo.

Detta Stockholms sköna läge inverkar naturligtvis på dess invånares både lynne

och lefnadssätt. En viss raskhet och beslutsamhet, troligen alstrade af vanan att ofta färdas på vattnet, utmärker i allmänhet medelklassen i Stockholm. Stockholms borgare, när de äro välmående, älska vanligen att lysa, men tillika äro de ofta hjälpsamme och välgörande. De hafva det egna Svenska lynnet att med drift och lätthet utföra sina företag, söka en hastig vinst och, när denna slår felt, ståndaktigt och stolt bära motgången. Den förnämre klassen liknar i Stockholm de öfriga europeiska hufvudstädernas. Dess tillgångar motsvara icke alltid lyxen, dess finare bildning icke anspråken på vördnad. Den arbetande klassen företer ganska stora kontraster. Tillfället till tjänst gör det för den flitige och sparsamme lätt att förvärfva utkomst och för mögenhet, medan de många retelserna till laster, för hvilka den obildade i synnerhet är benägen, förderfva ett stort antal till en grad, som i landsorterna icke finner

någon motsvarighet. Då man besöker vissa delar af staden, t. ex. Nya Vägen, den aflägsnare Kungsholmstrakten, vissa delar af Cathrina och Ladugårdslandet samt Skinnarviksbergen i Maria församling, finner man många af arbetsfolk bebodda hus, ur hvilkas låga fönster emellan snygga gardiner välståndet och trefnaden framskimra, medan, nästintill, sönderslagna rutor, brist och osnygghet röja, att armodet med sina bedröfliga följeslagare, luster och bitterhet, der nedslagit sina bopålar. I dessa eländets boningar, der man stundom finner hela kaserner af sammanpackade tiggare om hvarandra, knappast skydda af trasor, på blotta golfvet, uppväxa och utbildas en egen generation, hvilken i de sednare åren alltmera tyckes tilltaga, och som förvärfvar sin usla näring genom tiggeri, snatteri och andra bedrägerier. Pojkarna, under namn af hamnbusar, bedriva sin industri på torgen och vid vedskuttorna, hvarifrån de småningom, alltefter som industrien med åren utvidgas, afgå till korrektionshuset.

Till Stockholms sköna omgifningar är om sommartiden kommunikationen serdeles lätt genom de många båtar, ett slags flytande omnibus, som i nästan alla riktningar sammanbinda hufvudstadens olika delar. Det hör derföre till trefnaden i Stockholmsboarnes lif att om somrarna, i synnerhet hvarje söndag, hemta frisk luft och förströelser utom staden. En skönare anblick, en sådan söndagseftermiddag, än utsigten öfver Stockholms redd, uppfylld af ankrade skepp, mellan hvilka de täflande båtarne, fulla af välklädda menniskor, ila till Djurgården, torde på få ställen på jorden erbjuda sig. Denna utsigt är skönast ifrån Mosebacke, den högsta punkten på söder, belägen ofvanför Stadsgården. Från denna höjd ser man äfven bortåt Mälaren, så att hela staden ligger utbredd under åskådarens fötter. Om vintrarna, i synnerhet då föret är godt, ser man Stockholmsboarne, med en för sydländningen serdeles förvånande snabbhet och lätthet, åka på släde. Kappkörningar med slädtrafvarer utgöra då vanliga nöjen.

I allmänhet erbjuder Stockholm, för den som icke helt och hållet saknar tillgångar, ett sällskapslif, som eger rik omvexling under de olika årstiderna och rikt behag genom den artistiska, så väl musikaliska som litterära, bildning, hvilken öfverallt är rådande. Isynnerhet eger Stockholm nästan inom hvarje familjekrets musikaliska talanger.

Stockholms damer berömmas af utlänningen för naturliga behag, gladt och lätt väsende och smakfull klädsel. Under de flesta fruntimmershattar framtittar ett täckt och mången gång vackert ansigte. Äfven i den tjänande klassen, hvars karakteristiska hufvudbonad utgöres af en shawlett, kastad öfver hufvudet och knuten under hakan, finner man oftare behagliga och till och med sköna anletsdrag, än händelsen är i andra länder.

Den manliga befolkningen i Stockholm är i allmänhet mindre vacker, i proportion, än den qvinliga. De unga herrarne förtjena mera beröm för sin toilett än för

finå seder utomhus. Den klass, isynnerhet af borgersmän, som man talrikt ser besöka stadens källare, gör det ingalunda af omåttlighet eller benägenhet för fylleri. Tvärtom: man ser på Stockholms källare sällan någon drucken, och man kan säga, att de egentligen äro ett slags klubbar, öppna för hvem som helst, men der vanligen vissa koterier af bekanta sammanträffa för att uppgöra sina angelägenheter, läsa tidningarna och språka om ställningar och förhållanden. Det är ur ekonomisk synpunkt fördelaktigare att utan omständigheter bjuda hvarandra ett glas på ett offentligt ställe, än att göra bjudningar inom sitt eget hus, der det tilltagande öfverflödsbegäret föranleder hos fruntimren en visserligen icke berömvärd täflan i depenser.

Den fattigare klassen har tyvärr fått den vanan att också icke trifvas inomhus. Hos densamma är förhållandet omvänt. Besparingarna förslösas på krogen, och ofta måste hustrun, åt hvilken en supig

man icke unnar den arbetsförtjenst han förskaffar eller åtminstone kunde förskaffa sig, lifnära icke blott sig sjelf, utan man och barn, med ansträngningar, hvilka den, som icke sett dem, ingalunda förmår att uppskatta.

Embetsmannaklassen i Stockholm anser sig i allmänhet öfver borgerskapet, och om den icke på embetsrummen utmärker sig framför embetsmännen i andra länder i humanitet, eger den likväl mera anseende och i allmänhet förtroende.

De Mosaiska trosbekännarne, hvilkas antal för några år sedan utgjorde närmare 600, hafva sedermera förökats. Man ser deras egna fysiognomier öfverallt på offentliga ställen, och de utmärka sig icke i Stockholm genom sin klädedrägt. Många Judar hafva i Sverige förvärfvat betydlig förmögenhet, och deras industri tyckes snarare vara i tillväxt än aftagande.

